

# **RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK**

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ELNÖK: BR. PRÓNAY GYÖRGY DR.  
HELYETTES ELNÖK: TÓTH JENŐ DR.

TAGOK:

BUDAY BARNA      SZTANKOVICS JÁNOS  
NÉMETH JENŐ      WELLMANN OSZKÁR DR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

CZVETKOVITS FERENC DR.

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SUHAYDA TIBOR

SZERKESZTŐSÉG:

BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 11. SZ., II. 202.

---

## **22. FÜZET**

# **A MÉHEK JÓ TELELÉSÉNEK FELTÉTELEI**

ÍRTA:

**HÉJJAS ENDRE**

AZ ORSZÁGOS MAGYAR MÉHÉSZETI EGYESÜLET  
ALELNÖKE

---

**OLVASD EL, ŐRIZD MEG ÉS GYŰJTSD KÖNYVTÁRBA!**

# A méhek jó telelésének feltételei.

Írta: **Héjjas Endre**

az Országos Magyar Méhészeti Egyesület alelnöke.

Mikor telet jól egy méhcsalád? Erre a kérdésre nagyon könnyű néhány szóban megadni a választ. A méhcsalád is, akár csak egy emberi család, akkor telet jól, ha van jó lakása, abban elég levegője, fűtőanyaga, élelme s megvan a család étető lelke, az egészséges családanya.

Hogy a párhuzamot tovább folytassam, ugyebár csak tengődés annak a munkáscsaládnak a sorsa, amelynek földes, nyirkos, apró ablakú kunyhóval kell beérnie, amelynek kevés tüzelője van, amelynek nem volt módjában a nyár idején téli élelmét beszereznie, amelynél a család étetője, az anya s talán a családtagok is vérszegények, betegek.

Éppen így van a méhcsaládoknál is.

Ha megvoltak a boldogulás, a gyűjtés feltételei a tavasz és nyár folyamán, az ember épúgy, mint a méh, vígan néz a zordon tél elébe, ha azonban a nyár mostoha volt, szomorú, inséges telelésre van kilátás.

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy az idei tavasz és nyár csonka hazánk legtöbb vidékén nem hozta meg azokat a kedvező életfeltételeket, amelyek a méhek boldogulására elengedhetetlenek s ha a méhesgazda nem sietett méhcsaládjai segítésére, azok sok nélkülözésnek, esetleg szomorú pusztulásnak néznek elébe.

Az idő már előrehaladt arra, hogy az inséges méhcsaládokon — hacsak esetleg már eddig nem tettük — teljesen kielégítő módon segítsünk, de aki a teljes segítséget elmulasztotta, még mindig sokat tehet méhcsaládjai javára. Nem végzek tehát felesleges munkát, ha a jó telelés többnyire ismert, de elégszer nem ismételheto feltételeiről egyetmást elmondok.

Az első kérdés, hol teleltessük méhcsaládjainkat? Meghagyjuk-e azokat nyári helyükön, avagy védett helyre, fedél alá, sőt talán zárt helyiségbe, kamarába, pincébe vigyük azokat.

Hogy ezt a kérdést eldönthessük, több körülményt kell figyelembe vennünk s tisztában kell lennünk a két teleltetési mód: a szabadban és a zárt helyen való teleltetés előnyeivel és hátrányaival.

Akinek melegtartó, bélelt kaptárai vannak, kertje zordon szelektől védett, a családnak bőséges élelme és gazdag népessége van, nyugodtan hagyhatja méheket nyári helyükön, minden különös takargatás nélkül, csupán arról gondoskodják, hogy a méhek téli nyugalmát sem állat, sem ember ne zavarja. Elég zavaró körülmény marad így is: a télen gyakran változó hőmérséklet, a száraz és nedves, a derült és borult stb. idő változása. A rendszeres zaj, például közelben, szabályszerű időközökben elfutó vonatok dübörgése kevésbé zavarja a méheket, mint valamely állat váratlan okvetetlenkedése, harkály kopácsolása stb.

A béleltfalú kaptárak nagy előnye a szabadban telelésnél abban nyilvánul, hogy azok a külső hőmérséklet ingadozásait tompítják, a külső lehűlés, valamint a felmelegedés elkésve és erősségéből veszítve éri a telelő méhcsaládot, aminek előnye kézenfekvő. Igaz ugyan, hogy hideg lakásban, száraz levegőtől körülvéve jól érzi magát a méhcsalád, túlságos hideg esetén azonban sok élelmet fogyaszt, a le nem tompított külső hőmérsékletingadozások pedig zavarják a telelő méhfürt nyugalmát.

Röviden összefoglalva: jó kaptárakban, jó családokkal, védett helyen, nyugodtan a szabadban maradhatunk.



A méh lakások kijáróit szűkíteni nem kell. Állati kártevők ellen fogas szűkítőkkal védekezhetünk, amelyek a bőséges levegőcserét nem akadályozzák. Egyenesen a telelő méhcsalád életét veszélyeztetik azok, akik a méh lakások kijáróit télire egy méh kijárhatásáig megszűkítik. Jól mondja Zander dr., a híres német méhtudós, hogy sokkal több méh pusztul el évente levegőhiány, mint élelemhiány miatt.

A napfény zavaró hatása sem olyan nagyfokú, mint azt sokan gondolják. Sokszor megfigyeltem teljes egészében nyitott, nagy kijárónyílású méh lakásaimat s még olyankor sem láttam méheket számottevő mennyiségben kiszállni, mikor a tájat hó borította, feltéve, hogy a külső hőmérséklet megfelelően alacsony volt. Ha pedig nincs túl nagy hideg, az esetleg kiszálló egy-két méh hamarosan vissza is repül.

Ha friss hó esett s a kijárónyílásokat lazán behavazza, ebből egyelőre semmi kár nem származik, ha azonban a hó olvadni kezd, akár mert a külső hőmérséklet emelkedett, akár a belülről kiáramló meleg levegő folytán s éjjeli fagy következik, az alsó kijárók annyira megszűkülhetnek, hogy a család levegőhiány miatt szenvedni és nyugtalanodni kezd.

Ezért célszerű a kijárókat eltorlaszoló havat a legnagyobb csendben, puha seprűvel eltávolítani. A kaptárak fedelére hullott hó, kivált ha vastagrétegű, mint rossz hővezető semmi kárt nem okoz. A kaptárak előtt a havat eltakarítani inkább csak tél végén, tavasz kezdetével fontos, amikor már a méhek amúgy is a szabadba igyekeznek. A napfényben ragyogó hó sok méhet kicsal, amelyek — ha a levegő hideg — könnyen lehullnak s a hó felületén lelik halálukat.

Ismert nagy előnye a szabadban való telelésnek — kivált rossz téli élelem, levéltetűméz, túlságosan sok nyitott méz stb. esetén —, hogy a méhek az idő enyhére fordultával a tél folyamán is kirepülhetnek. Jó élelem, könnyen meg nem ikrásodó virágméz bőséges birtokában ezekre a kirepülésekre szükség nincsen, a méhcsalád, ha nem zavarják, a jó élelmen 3—4 hónapig is nyugton marad, anélkül, hogy a kirepülésnek szükségét érezné.

Ha azonban a szabadban telelésnek említett kedvező feltételei hiányoznak, helyesen cselekszünk, ha méhcsaládjainknak a zárt telelés valamelyik formájával segítségére sietünk.

Ha a hely, ahol a méhcsaládok nyáron voltak, szelektől nem védett, állat vagy ember a szétszórtan elhelyezett családokban kárt tehet, már azzal is sokat tettünk, ha a kaptárakat az uralkodó szelektől eltérő irányú, de egyébként kifelé fordított kijárónyílással, egy vagy több csomóba összerakjuk s a csomók fölé bár ideiglenes, de szilárd tetőt alkalmazunk. Jó szolgálatot tesznek a méhszínek is, amelyek csupán előtt vannak nyitva. A kaptárak összerakása természetesen csak a tél közeledtével, legkorábban november közepe táján történjék s az első enyhébb napok beálltával, rendszerint már február végén ismét szét kell azokat rakni végleges helyükre.

A szorosabb értelemben vett zárt helyen teleltetés előnyei oly esetekben mutatkoznak, amikor a méhész nem lakik méhcsaládjai közelében s a méhek így nincsenek biztonságban, vagy ha vékony egyesfalú kaptárakban vannak s esetleg szűkösén vannak téli élelemmel ellátva.

Ha a zárt, de egyébként földfeletti helyiségekben válogathatunk, adjunk előnyt az olyanoknak, melyek már egyéb helyiségek között vagy mellett vannak, de olyan elhelyezésűek, hogy a szomszédos helyiségben nagyobb zaj a tél folyamán lehetőleg nem fordul elő, a helyiség falai vastagok, az ablakok teljesen elsötétíthetők s a helyiség a méhcsaládok számához viszonyítva elég tágas. A kaptárakat legfeljebb két sorban rakjuk egymás fölé, tágas közöket biztosítsunk, ahol ellenőrzés szempontjából eljárhatunk — bár azt mentől kevesebbszer tegyük — s el ne feledjünk



lehetőleg a szoba közepén egy, a mennyezetről lefüggő, egyébként embermagasságban lógó jó hőmérőt alkalmazni, hogy a helyiség hőmérsékletét időnkint ellenőrizhessük.

A zárt helyiség ablakait szedjük le s az ablaknyílásokat szalmával tömjük ki, ami által lassú levegőcserét csinálunk, anélkül, hogy a külső hőmérséklet ingadozások észrevehetően és gyorsan érvényesülnének. A hőmérőt hetenkint legalább egyszer olvassuk le zseblámpával, miközben csendesen járjunk s ha a hőmérséklet a helyiségben a 8 C.-fokot meghaladná, az est beálltával a helyiség ajtaját tárjuk ki, hogy a helyiség lehűlhessen.

Ha a tél vége felé a helyiség hőmérséklete a 10—12 C.-fokot meghaladná s a helyiség esti ajtónyitásokkal sem hűthető le, haladéktalanul hordjuk ki végleges helyükre a méheket, mert különben állandó nyugtalanság és túlzott élelemfogyasztás az egész telelés eredményét veszélyeztetné.

A földszintes helyiségeknel sokkal jobbak a földalatti helyiségek, a pincék, ha azok tágasak, szárazak és teljesen elsötétíthetők. Ezekben a hőmérséklet ritkán, vagy egyáltalán nem megy a fagypontra alá s ami ennél fontosabb, nem igen megy 8 C.-fok fölé sem. A hőmérséklet ingadozása jóval csekélyebb, mint a földszinti helyiségekben, viszont a levegőzés nehezebb, mert ritkán van elég nagy szelelőnyílásuk. Ezért a földalatti helyiségek megválasztásánál még inkább ügyeljünk arra, hogy ott túlsok méhcsaládot össze ne zsúfoljunk, mert különben nagy nyugtalanságot, sok elhullást, esetleg a méhcsaládok teljes elpusztulását okozhatjuk. A pincehelyiség tehát legyen tágas, jól szellőző, teljesen elsötétíthető, lehetőleg száraz és minden nagyobb zajtól mentes. A hőmérővel való ellenőrzés itt is elengedhetetlen követelmény. A méhcsaládok zajtalan, rázkódásmentes lehordása a lehető legkésőbb, az erősebb fagyok beálltával, felhordásuk pedig február végén, március elején, kora tavaszodás esetén előbb is történjék, de csak akkor, ha a hőmérő a pincehelyiségben — a szellőztetések dacára is — tartósan 10—12 C.-fokon állna, vagy a fölé emelkednék.

Kockázatosabb, de kellő elővigyázati rendszabályok betartásával a méhcsaládokat el is vermelhetjük, amikor azonban szintén gondoskodnunk kell megfelelő levegőzésről. Ahol a talajnedvesség nagy, ott a veremben teleltetésről le kell mondanunk.

A zárt helyen teleltetésnek jelentékeny előnye, hogy annak megfelelő alkalmazása esetén, a méhcsaládok külső zavarásoktól, hő- és fényingadozásoktól menten, szinte abszolút nyugalomban telelnek s így egyenlő viszonyok között jóval kevesebbet is fogyasztanak, mint a szabadban telelő családok. Kevesebb lévén a fogyasztás, kevesebb a felgyülemelő bélsár is s ha a helyiségnek elegendő tiszta és száraz levegője van, a méhcsalád nem is érzi a kirepülés szükségét és nyugodtan marad.

A zárt helyen teleltetés minden részletére itt nem terjeszkedhetem ki. Annyit azonban még szükségesnek tartok megemlíteni, hogy a zárt helyiségben, különösen a pincében telelő méhcsalád lakásának korántsem elegendő csupán a nyári kijáróját rostaszöveggel borítva nyitva hagyni, hanem ennél sokkal nagyobb szellőzést kell biztosítanunk olyformán, hogy a kijárókat teljesen elzárjuk, az állókaptáraknál az ajtókat leszedve, az ablakokat rostaszöveggel helyettesítjük s egészen nyitva hagyjuk. Rakodó- és fekvőkaptáraknál a kijárónyílást szintén teljesen elzárva s a tetőt, esetleges fedődeszkákat és a szalmapárnát is eltávolítva, az egész fészket rostaszöveggel borítjuk be, de egyébként nyitva tartjuk. Sok és jó levegő a zárt helyen telelésnek egyik fő biztosítója.



Akik egyébként is zárt méhesekben méhészkednek, azoknak különös rendszabályokra szükségük nincsen. Minden gondjuk a méhcsaládok nyugalma legyen, a kijárónyílásokat meg ne szűkítsék, állati kártevők ellen fogas szűkítőkkel védekezzenek s ha a méhes, vagy az egyes kaptárak felhajtható, de egyébként a levegőt el nem záró védőszerkezettel vannak ellátva, azokat a szigorú időszakokban felhajthatják.

Megismerkedvén a szabadban, valamint a zárt helyen való teleltetés főbb szabályaival, vessünk egy pillantást a méh lakásokra is.

Elvben kimondhatjuk, hogy minden méh lakás alkalmas a telelésre, amely a méhcsaládot a tél zordonsága ellen kellően megvédi, amelyben a lakás elhasznált levegője könnyen kicserélődik s amelyben elegendő téli élelmet tud elraktározni a méhcsalád s azt ott tudja elhelyezni, ahol arra a tél folyamán szüksége van.

Mindezeket a szükségleteket jól kielégíti a méhek ősi lakása, a tágas faodú s az azt legjobban helyettesítő, legtermészetesebb méh lakás, a vastagfalú és öblös szalmakás.

A *faodúk* ma már nem jöhetnek számításba, mert a modern erdőgazdaság eltüntette azokat.

Utódjuk, a *szalmakás*, amely jobb mint a gyékény, vagy különösen a vesszőből fonott kas, ha jól van készítve, telelés szempontjából ma is a legjobb méh lakás s mivel mézelőládikával ellátva mint termelő méh lakás is figyelemre méltó, különösen kispénzű méhészeknek a legmelegebben ajánlható.

Ne használjunk azonban vékonyfalú, apró, csúcsos süvegalakú kasokat. A kas fala legyen mintegy 3 ujjnyi vastag, térfogata legalább 50 liter, alakja hengeres, avagy fent kiszélesedő. Tágas kijárónyílása lehetőleg fent legyen, amikor is a mézelőládika természetesen a kas alá kerül. Az ilyen kasban könnyen kicserélődik az elhasznált levegő, erőteljes a tavaszi fejlődés, jól ellentáll a tél hidegének s bőséges élelmet tud benne elhelyezni a méhcsalád.

A kasok után mindjárt az *állókaptárak* következnek, amelyekben neves nagy mesterek, így nálunk *Sötér* szerint is, egyenlő viszonyok között, jobban telelnek a méhcsaládok, mint a rakodó- vagy fekvő rendszerű kaptárakban. Az állókaptárakban való jó telelésnek azonban bizonyos feltételei vannak. Ezek egyike, hogy a kaptár kettősfalú legyen, mert csak így védi meg kellően a méhcsaládot a nagy hideg, továbbá a külső hőmérsékletingadozások ellen. A kaptár legyen tágas s a lépfelületek elég nagyok, a mézet pedig a méhek részben fölöttük, részben mögöttük rak tározhassák el, hogy a felfelé s egyben hátrafelé mozgó méhfürt az élelmet mindenkor könnyen elérhesse. Itt mindegy az, hogy a kaptár meleg-, avagy hidegépítményű, fontos csupán a méznek a helye. A levegőcsere szempontjából jobb, ha a kijáró felül, avagy középen, mintha alul van, ami magától értetődik. A kijáró ne legyen szűk, még akkor sem, ha az felül van. Oktalan félelem az, hogy a meleg a felső kijárós méh lakásokból elillan. Minthogy ezeknél a levegőcsere jóval könnyebb, mint az aluljáróknál, a kaptár levegője mindig tiszta, száraz, az elhullás, különben egyenlő körülmények között, minimális s a lucok, a penész ismeretlen.

A *rakodó rendszerű kaptárakban* is jól telel a méhcsalád, különösen ha a szabadban telelő kaptárak fészekrészét kettősfalúnak készítjük, beleértve a kaptár fenekét is, ami mindennél fontosabb. Ha a fenék egyfalú, okvetlenül valami rossz hővezető anyagra, deszkára, szalma- vagy gyékényfonatra helyezzük a kaptárt. Az alátét annál vastagabb legyen, minél közelebb van a kaptár a föld színéhez.

A rakodó rendszerű kaptár kijárónyílása úgy alul, mint felül lehet. Ha azonban a keretek magassága nem haladja meg a 25 cm.-t, jobb helye



van annak alul, természetesen a kaptár egész szélességében megnyitva, míg a 25 cm.-t jóval meghaladó magasságú keretknél jobb, ha a kijáró felül van. Elengedhetetlen, hogy a léputcák a kijárónyílás felé nézzenek, vagyis a rakodókaptár ú. n. hidegépítményű legyen. A keretek legalább 35—40 cm. szélesek legyenek, mert a méhcsomó csak így találja meg élelmét a tavaszig ugyanazokban a léputcákban, amelyekben az ősszel hátrafelé elindult. Az élelemnek részben a keretek felső részében kell elhelyeződnie koszorú alakjában, nagyobb részében pedig a keretek hátsó felében, ahova a tél végén, tavasz elején jut a méhcsalád, amikor a legtöbb élelemre van szüksége. A téli fészket lehetőleg jobbról-balról teljes, fedett mézeslépek határolják. A fészket egész terjedelmében rostaszövet borítsa, erre jöjjön egy 3—4 ujjnyi vastag szalmapárna, amely a lassú folytonos levegőcserét megengedi, majd az üres mézkamara és a tető következnek.

Az így berendezett rakodókaptárakban a szabadban is kitűnően kitelelnek a méhcsaládok, feltéve, hogy elegendő és jóminőségű élelmük van.

Nagyjában ugyanez áll a *fekvőkaptárakra* is. Ezeknek nálunk igen elterjedt, 24—30 nagykeretes alakja, bár egyesfalúra készítve is biztosítja a jó telelést, mindamelllett a szabadban s az összes kereteken teleltetve a méhcsaládokat, jobb az ilyen egyesfalú nagy fekvőkaptárakat zárt helyen teleltetni teljesen elzárt kijárókkal, az egész fészket beborító rostaszövettel és nyitva hagyott tetőalatti szellőzőnyílásokkal.

Jobban telelnek az egyesfalú nagy fekvőkaptárak, ha azokban két családot teleltetünk, amelyeket tavasszal a főhordásra egyesítünk, vagy ha szaporítás a célunk, az egyik családot megfelelő időben, még az érdemleges kirepülések előtt más kaptárba helyezzük el.

Bárminő kaptárral méhészkedjünk, alapelvül szolgáljon, hogy amikor a méhcsaládokat a tél zordonsága s a téli időjárás ingadozásai ellen védjük, túlságosan szűk térre ne szorítsuk és túlzottan ne takargassuk azokat. A méhcsaládoknak nem télen, hanem a tavasz folyamán van erre nagyobb szükségük, amikor a megindult fiasítás melegentartásával jó, ha a méhész is segítségére siet méhcsaládjainak.

Azzal is tisztában kell lennünk, hogy igazán jól csak a népes családok telelnek, maroknyi nép, hogy a szükséges meleget fenntarthassa, aránytalanul sokat fogyaszt s tavaszra könnyen megkaphatja a rettegett vérhast. Kis családok betelelése csak akkor indokolt, ha fiatal anyákat akarunk tartalékképpen átteleltetni. Ennek is megvan a módja. Megfelelő lakásban, a család népességével arányban álló kevésszámú kereten, bőséges jó élelemmel ellátva s több ilyen kis családot egy nagyobb védőszekrénybe összerakva, a kis családok is jól kitelelnek.

A törzscsaládoktól megkívánjuk, hogy népesek legyenek és lehetőleg fiatal, 3 évesnél semmiesetre sem öregebb anyjuk legyen. Hogy mekkora az elegendő népesség, az a használt méh lakás méreteitől függ. Elég jó család az, amely az ősz derekán legalább 5—6 léputcát zsúfoltan borít. Ha több a nép, annál jobb. Nem elegendő azonban, hogy a sok nép meglegyen, hanem az is szükséges, hogy annak javarésze fiatal, munkában el nem használt méh legyen. Ennek a kívánalomnak éppen az ilyen inséges években, mint az idej, nehéz eleget tenni, hiszen az anya a száraz, forró nyárnak már elején korlátozta, majd utóbb sok esetben teljesen beszüntette a szaporítást, a munkásméhek a meddő élelemkeresésben idő előtt előregedtek s ami megmaradt belőlük, az is többnyire elkopott, fáradt méh. Mit csináljunk? A gondos méhesgazda már augusztus második felében apró adagokban nyújtott serkentőetetéssel igyekezett az anyákat további szaporításra buzdítani, ami fiatal anyák esetén teljesen sikerrel is szokott járnival. Öreg anyák kevésbé serkenthetők, újabb megfigyelések szerint ilyen családok még az apró adagokban nyújtott élelmet is inkább elraktározzák, semhogy



fiasításra fordítanak. Aki a serkentőetést elmulasztotta s családjai néptelenek, a legjobban teszi, ha két-három családot egyesít — ez még most sem késő —, így népes családokra tesz szert s az egyesített családoknak téli ételmük is több lesz, mintha külön-külön telelte volna be azokat.

Az észszerűen végzett egyesítés tavasszal termi meg gyümölcsseit. Az áttelelt népes családok a tavasz nyíltával teljes erővel munkához látnak, a főhordásra kellően fölszaporodnak s úgy rajok, mint méz alakjában sokkal bőségesebb jutalmat adnak gazdájuknak, mint a kétszer annyi koldus család.

Azt már a kezdő méhésznek is tudnia kell, hogy a fiatal anyás család sokkal értékesebb, mint az öreg anyás. E tekintetben azonban nem kell túlságba mennünk. Ha csak a használt kezelési mód nem kívánja meg az anyák évről-évre való felújítását (ilyen a két családdal való méhészkedés a nagy fekvőkaptárakban), a két-, sőt hároméves anyákat is nyugodtan meghagyhatjuk, ha azok kifogástalanul népesen tartják a kaptárt. Háromévesnél idősebb anyát azonban ne tartsunk; az ilyeneket, ha előbb nem, a nyár végén okvetlenül cseréljük fel fiatalal. Egyesítéseknél mindig a fiatalabb anyát hagyjuk meg s az öregebbet pusztítsuk el, vagy tegyük tartalékba. Jórészen az anyák korától függ a jövő évi siker.

Utojjára hagytam azt a kérdést, *mennyi és minő ételre van szüksége a méhcsaládnak*, hogy az jól kiteleljen.

A jóminőségű és elegendő ételre a telelő méhcsaládnak részben azért van szüksége, hogy vegetatív életét a tél folyamán is fenntarthassa, főleg pedig, hogy annak felhasználásával a telelő fűrt életbenmaradásához és jólétéhez szükséges meleget előállíthassa. A méhcsalád nem fűti lakását, legalább is nem olyan mértékben, ahogy azt elődeink gondolták, csupán a telelő fűrt hőmérsékletét igyekszik lehetőleg egyenletesen fenntartani. Ha a méh lakás melegtartó, könnyű dolog ezt az egyenletes hőmérsékletet mérsékelt ételfogyasztással fenntartani, ha azonban a méh lakás vékonyfalú, a tél pedig zordon, avagy a külső hőmérsékletben gyakori és nagy ugrások vannak, amelyeket a vékony, egyesfalú kaptár nem tud letompítani, akkor a méhcsalád, hogy a fűrt szükséges melegét fenntarthassa, kénytelen a rendesnél többet és rendetlenül fogyasztani. Ez egyfelől zavarja a telelő fűrt nyugalmát, másfelől az ételmikészlet erős megcsappanására és a belek túlterhelésére vezet, aminek, ha előbb nem, a tél végén mutatkoznak a kellemetlen következményei ételhiány, vérhas stb. alakjában.

A téli étel legyen jóminőségű és bőséges.

Nem megfelelő az idő előtt kikristályosodó méz s a levéltetű-méz, jóllehet *Zander* tanár azt tapasztalta, hogy a méhcsalád még az ilyen mézharmatmézen is jól kitelel s a tél végén nem esik vérhasba, ha gondoskodunk arról, hogy a család a tél folyamán is elegendő vízhez jusson. Hogy ezt a vizet ne kelljen a tél folyamán beadni a családnak, *Zander* azt ajánlja, hogy hordassunk fel a családokkal október folyamán egy-két liternyi híg cukoroldatot, hogy azt a családok be ne fedhessék. Így a vízszükséglet biztosítva van. Nála még mézharmatmézen (levéltetű-mézen) telelő család sem kapott soha vérhast. Ennek dacára éppen a németek általános tapasztalata és gyakorlata szerint célszerűbbnek mutatkozik az ilyen nem megbízható, könnyen kristályosodó, sok dextrint tartalmazó mézet ősz elején kipergetni s ha nincs jóminőségű virágmézünk, 1:1 arányú tiszta kristálycukoroldattal pótolni, amelyet egymásra következő estéken, jó langyosan, kilós adagokban hordatunk fel a méhcsaládokkal.

A legjobb téli étel mindig a jóminőségű, túlnyomóan befedett tavaszi virágméz, aminő az ákácmez, amelyből a gondos méhesgazda mindig tartalékol annyit, hogy azzal rossz nyár esetén a hiányzó készletet kiegészíthesse.



Hogy mennyi legyen a szükséges téli élelem, arra azt mondhatnánk egyszerűen, minél több, annál jobb. A méhcsalád a bőséges készletből sem fogyaszt többet, mint amennyire szüksége van.

A méhcsalád igazi téli élelemszükségletéről reálisan csak mérlegeléssel győződhetünk meg.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy 8 évi saját mérlegelésem eredményeit ismertethetem olvasóim előtt. Mérlegelési eredményeimnek jelentőséget az a körülmény ad, hogy azokat egy és ugyanazon a helyen, Rákospalotán (Budapest mellett) ugyanazzal a kaptárral és méhcsaláddal személyesen végeztem. A tolosúlyos tizedes kaptármérlegen egy négykeret-soros, felső kijáratú, ú. n. országos állókaptár állt, amelyben mind a 40 kiskeret télen-nyáron benne volt s amelyet a szükséges átvizsgálásokon kívül csupán akkor bontottam ki, mikor a nem jelentéktelen mennyiségű felesleges mézet szedtem le.

A mérleges kaptárt 1912. tavaszán telepítettem be egy erős első rajjal s mivel a család a 8 év alatt egyszer sem rajzott meg, sem az anyát ki nem váltottam, az kétszer vagy háromszor anyát cserélt, anélkül, hogy az anyacsere következményei (elnéptelenedés) a mérlegelési adatokban észrevehetőek lettek volna.

Itt csak a fontosabb eredményeket közlöm.

A 8 évi átlagos súlycsökkenés októberben 35 deka, novemberben 40, decemberben 65, januárban 55 deka, februárban 1 kg., márciusban 1 1/2 kg. Eszerint az erősebb fogyasztás a fiasítás megindultával csak februárban kezdődik s mivel októbertől januárig bezárólag 2 kg. élelemmel beérte a méhcsalád, ehhez hozzáadva a februári 1 kg.-ot és a márciusi 1 1/2 kilót. Átlagos viszonyok között 4—5 kiló élelemmel a méhcsalád eléri a tavasz kezdetét, amikor már a gyümölcsfák kezdenek virágozni. Ez azonban csak az átlagos állapot. Ha a téli időjárás kedvezőtlen, a fogyasztás jóval nagyobb. Áprilisban 3—5 kilót is elfogyaszt a méhcsalád még a kisebb kaptárakban is, s ha ezt nem találja meg a természetben, a méhlikás készletében kell megtalálnia.

Ebből látható, hogy még a kiskeretes állókaptárakban is 10 kilónál inkább több, mint kevesebb téli élelemre van szüksége a méhcsaládnak, ha azt akarjuk, hogy a család a főhordásig zavartalanul és erőteljesen fejlődjék. Ne takarékoskodjunk tehát a téli élelemmel, hagyjunk bőséggel a készletekből s pótoljuk a hiányt bőségesen, ha a nyár mostohasága folytán a méhcsaládok támogatásra szorulnak.

A cukoretetéstől se idegenkedjünk, megbízható méz hiányában nyugodtan etethetjük azzal a családokat, hosszú évek tapasztalata szól amellett, hogy a tiszta cukoroldat a méhek telelésére teljesen megfelelő. A fűrészporral és homokkal denaturált kristálycukor is aggodalom nélkül használható, ha a cukrot ugyanannyi mennyiségű tiszta, lehetőleg eső- vagy patakvízben feloldottuk, a felszínre emelkedő fűrészport lekanalaztuk, az oldatot a leülepedett homokról leöntöttük s az így nyert oldatot legalább 10 percig forraltuk s langyosra lehűtve adjuk oda a családoknak.

Tavaszi tápláléknak jobb ugyan a tiszta méz, ennek hiányában azonban szükségből tavasszal is etethetünk kristálycukrot, amely, ha nem is tartalmazza a mézben foglalt összes alkotórészeket, az egyre nagyobb mennyiségben behordott virágporban megtalálja a méhcsalád a fiasítás felnevelésére elengedhetetlen bőséges fehérjét.

Szokjunk hozzá végre, hogy a méh éppen olyan hasznos háziállat, mint a többi háziállataink s nem észszerű dolog az éhező méhcsaládot télire magára hagyni, kitéve a biztos pusztulásnak.

Önmagát károsítja s a nemzeti vagyont apasztja az, aki méheit az inséges években magára hagyja.